

Bibliotek – en kraft för förändring

Svensk biblioteksförnings valplattform 2026

Förord

När yttrandefriheten utmanas och det offentliga samtalet hårdnar behöver vi stärka de institutioner som bär upp ett öppet samhälle. Biblioteken är en av dessa, men deras förutsättningar är inte längre självklara. Tillsammans med våra medlemmar har vi därför jobbat fram det här dokumentet. Vi har på så vis haft möjlighet att låta deras verklighet bli till politik.

Biblioteken erbjuder människor en möjlighet att ta del av kultur, att läsa, och bli mer säkra och kunniga på hur en källa värderas och hur fakta kan sökas upp. Det är också på biblioteken som samtalen pågår och människor får möta olika åsikter och testa sina tankar på andra. Biblioteken skapar också förutsättningar för forskning, för bevarande av kulturarv och möjligheter för människor att ta del av just det.

Nu står mycket på spel när biblioteksväsendet befinner sig i ett pressat läge på många håll. Samtidigt som uppdraget att främja demokrati, bildning, kunskap och fri åsiktsbildning är formulerat i lag, saknas de politiska besluten som krävs för att uppdraget ska kunna genomföras fullt ut. När resurser urholkas, när verksamheter ifrågasätts och när bibliotekens innehåll utsätts för påtryckningar är det i praktiken demokratins infrastruktur som försvagas. Det är ytterst en politisk fråga och det handlar om prioriteringar.

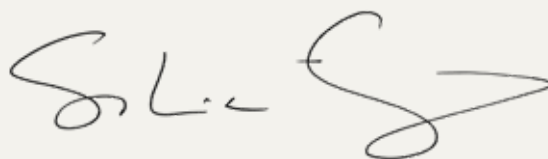
Vill vi ha ett samhälle där alla har likvärdig tillgång till kunskap, litteratur och information? Vill vi att barn och unga ska möta utbildade skolbibliotekarier som stärker deras läsförmåga och medie- och informationskunskap? Vill vi att människor i hela landet ska kunna navigera i ett alltmer komplext informationslandskap? Och vill vi öka tillgången till forskning och akademisk litteratur? Om svaren är ja på dessa frågor krävs det politiska beslut och tillräckliga resurser som motsvarar ambitionerna för det svenska biblioteksväsendet.

Nu är det valår och frågorna om vilket samhälle vi vill skapa är aktuella när politiken formulerar visioner och vägval för Sverige. Biblioteksväsendet kan bidra med många av de komponenter som efterfrågas för att skapa ett starkt och sammanhållet land. Att investera i biblioteken är också en investering i ett samhälle som håller ihop.

Biblioteken är en motkraft till desinformation, polarisering och kunskapsklyftor. Men de kan inte ensamma bära detta ansvar. Staten, regionerna och kommunerna måste ta ett gemensamt ansvar för att säkra bibliotekens långsiktiga finansiering, oberoende och utveckling.

Denna valplattform är en uppmaning till handling. Den riktar sig till politiker på alla nivåer som vill värna ett starkt, demokratiskt och kunskapsbaserat Sverige. Den riktar sig också till dig, som biblioteksbesökare eller som väljare att påminna politikerna om bibliotekens betydelse för samhällsutvecklingen.

**Jag hoppas att du,
precis som Svensk
biblioteksförning,
står upp för biblioteken!**

Silvia Ernhagen
Generalsekreterare
Svensk biblioteksförning

Stå upp för biblioteken!

Allt färre av världens invånare lever i en demokrati. De senaste decennierna har de demokratiska rättigheterna minskat, däribland yttrandefriheten.¹ Det här sker över hela världen, även i Europa och USA. Den demokratiska instabiliteten i världen samt att det pågår ett krig i vårt närområde, påverkar Sverige. Det sker en militär upprustning, som är kostsam och medför att kulturen får en allt mindre andel av de offentliga medlen. Samtidigt visar lärdomar från såväl Ukraina som Gaza att bibliotek och kulturarv medvetet förstörts. Kulturinstitutioner binder samman samhällen, minnen och möjligheter – de blir snabbt en måltavla i krig eller när demokratin monteras ned. Vi har sett det historiskt och vi ser det nu. Biblioteken måste därför byggas starka och försvaras i tider av fred, inte rustas ner.

Biblioteksväsendet har till uppgift att stärka demokratin, verka för åsiktsfrihet, litteraturens ställning, bildning och forskning liksom att främja kulturverksamhet i övrigt. När värden som demokrati och bildning utmanas i världen, och i Sverige, försätts det svenska biblioteksväsendet i en svår situation. Biblioteken är en infrastruktur som täcker hela Sverige – i centrum av samhällen, på skolor och lärosäten. Biblioteken riskerar att snart ensam bära de svenska idealen om bildning och fri åsiktsbildning när andra institutioner såsom studieförbund, museer och annan kulturverksamhet och samhällsservice försvagas av pågående neddragningar.

Biblioteken blir alltmer politiserade. Inte inifrån, utan utifrån. Politiker har åsikter om programverksamhet som bedrivs på biblioteken, och det märks särskilt på folkbiblioteken. Att jobba med andra språk än svenska eller frågor om hbtq+ och klimat på biblioteken ifrågasätts av både politiker och besökare. Systematiskt arbete att förbjuda böcker på folkbibliotek och i skolor i andra länder, inspirerar till liknande försök i Sverige.

Biblioteket är en av de sista öppna platserna dit alla är välkomna för att tillgodogöra sig kultur och bildning, eller bara vara. Men det omgivande samhället tränger på. Problemen som finns utanför bibliotekens dörrar flyttar in.

Det gäller stök, men även ett hårdare samtalsklimat, som ibland tar sig utanför det demokratiska samtalslets ramar. Stök, verbala angrepp och försök att påverka bibliotekens innehåll riskerar att skapa bibliotek som anpassar sig efter potentiella hot i stället för sina uppdrag enligt lag, planer och användarnas behov och önskemål. Det svenska biblioteksväsendet verkar från den lokala nivån till den globala. Hot mot demokratin och yttrandefriheten i andra länder påverkar biblioteken här. När den akademiska friheten krymper i USA, med nedstängda databaser som följd, drabbar detta svenska lärosätesbibliotek och forskare. På så vis hänger bibliotekssektorn ihop med världen i övrigt.

Det är stora värden som står på spel när det svenska biblioteksväsendets arbete med fri åsiktsbildning allt oftare sker i motvind. Detta trots att bibliotekslagen (2013:801) slår fast att det allmänna biblioteksväsendet ska ”verka för det demokratiska samhällets utveckling” och säkerställa allas tillgång till kunskap, kultur och fri åsiktsbildning. Politiker som vill ha ett starkt demokratiskt samhälle behöver förstå värdet av starka, fria och oberoende bibliotek – från de kommunala folkbiblioteken och skolans bibliotek, till den regionala biblioteksverksamheten, de statliga lärosätesbiblioteken och Kungliga biblioteket.

Biblioteken har historiskt varit, är och ska fortsatt vara en kraft för förändring. Svensk biblioteksförning ställer därför krav på en politik som stärker, inte försvagar, bibliotekens roll i samhället. Det är dags att stå upp för biblioteken.

¹ Democracy Report 2025. *25 Years of Autocratization – Democracy Trumped?* V-Dem Institute, 2026.

Bibliotekens roll för läsning, utbildning och minoritetsspråk

Folk- och regionbibliotek

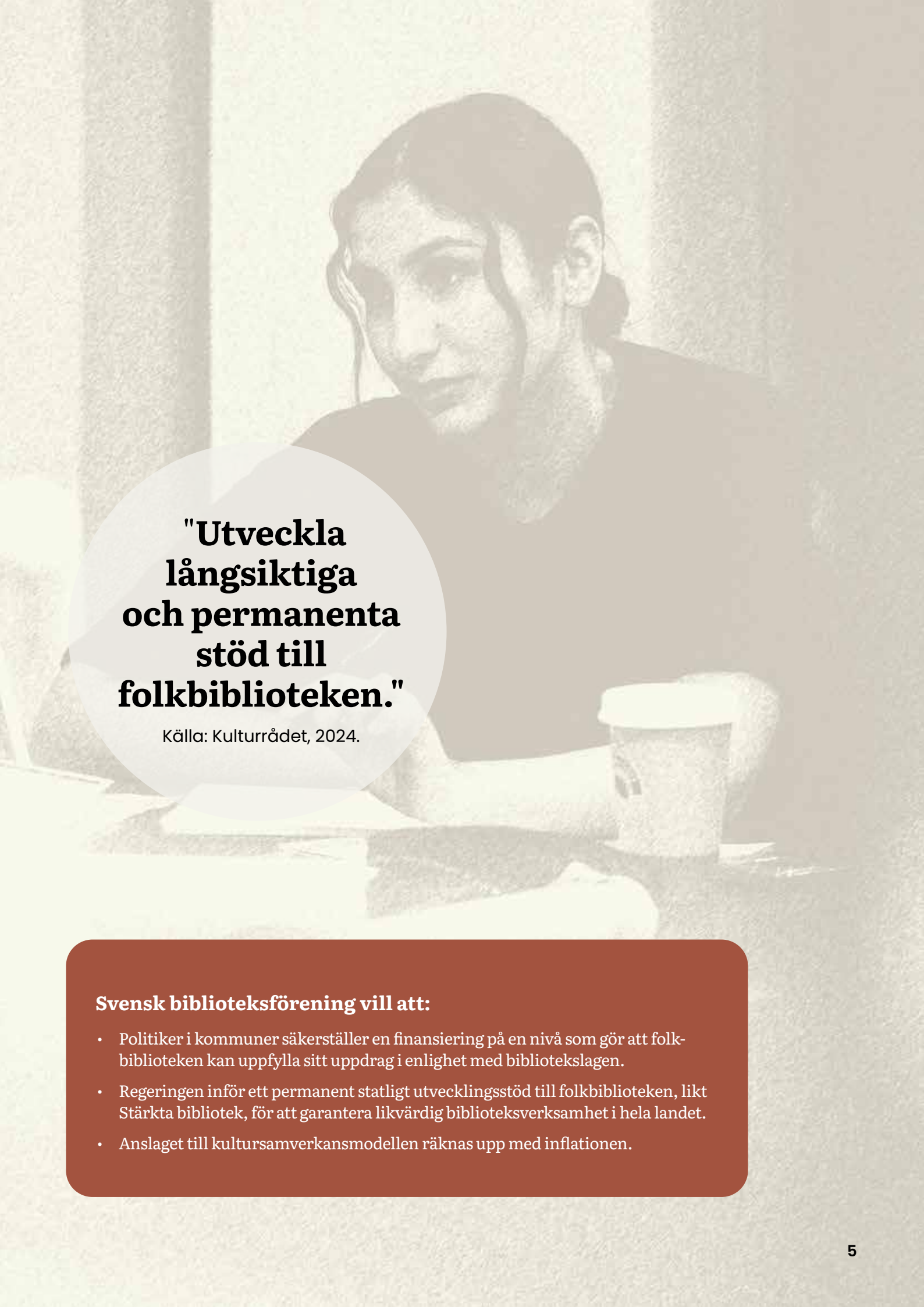
6%

Så mycket har kostnaden för folkbiblioteksverksamhet dragits ner per invånare mellan 2014 och 2024.

Källa: Svensk biblioteksförning m.fl. 2025.

Folkbiblioteken spelar en stor roll i att främja läsning och tillgång till litteratur, både det livslånga läsfrämjandet såväl som med fokus på barn och unga. Det läsfrämjande arbetet är en av folkbibliotekens främsta uppgifter, men liksom övrig verksamhet kräver den både bibliotekarier och resurser i övrigt.

Finansieringen av folkbiblioteksverksamheten är primärt en kommunal angelägenhet, men för att folkbiblioteksverksamheten ska vara likvärdig i hela landet behövs ett permanent statligt utvecklingsstöd för folkbiblioteken att söka. För att regionbiblioteken ska kunna uppfylla sin roll som stöd och verksamhetsutvecklare till folkbiblioteken, behöver deras finansiering via kultursamverkansmodellen säkras långsiktigt genom att anslaget räknas upp med inflationen.

**"Utveckla
långsiktiga
och permanenta
stöd till
folkbiblioteken."**

Källa: Kulturrådet, 2024.

Svensk biblioteksörening vill att:

- Politiker i kommuner säkerställer en finansiering på en nivå som gör att folkbiblioteken kan uppfylla sitt uppdrag i enlighet med bibliotekslagen.
- Regeringen inför ett permanent statligt utvecklingsstöd till folkbiblioteken, likt Stärkta bibliotek, för att garantera likvärdig biblioteksverksamhet i hela landet.
- Anslaget till kultursamverkansmodellen räknas upp med inflationen.

Skolbibliotek

11

timmar i veckan är den genomsnittliga bemanningen på ett skolbibliotek.

Källa: Kungliga biblioteket, 2025.

50%

av skolbiblioteken är bemannade med utbildad personal.

Källa: Kungliga biblioteket, 2025.

Sedan den 1 juli 2025 är det lagkrav på bemannade skolbibliotek, men på många skolor står elever fortfarande utan tillgång till en utbildad skolbibliotekarie. En bibliotekarie med utbildning i biblioteks- och informationsvetenskap är specialist i läsfrämjande samt medie- och informationskunnighet. En utbildad skolbibliotekarie bidrar till läslust och stärkta kunskaper i källkritik hos eleverna. Ett skolbibliotek bemannat med rätt utbildad personal bidrar till en mer likvärdig skola.

För att Sveriges elever ska få det de har rätt till – ett bemannat skolbibliotek med en utbildad bibliotekarie – krävs fortsatta insatser och arbete.

Svensk biblioteksörening vill att:

- Kommuner ökar nivån på skolpengen för att möjliggöra skolbibliotek bemannade med en utbildad bibliotekarie.
- Kommunerna öronmärker medel i skolpengen till skolbiblioteken.
- Staten tar ansvar för att alla elever får en likvärdig utbildning med tillgång till bemannade skolbibliotek, oavsett skolans huvudman.
- Regeringen ger ett treårigt anslag för en tillfällig magisterutbildning i biblioteks- och informationsvetenskap med inriktning mot skolbibliotek.
- Regeringen ger riktade anslag för en ökning av antalet utbildningsplatser inom biblioteks- och informationsvetenskap med 20 procent.

Resursbiblioteken för de nationella minoritetsspråken

5

Det finns fem resursbibliotek med ett nationellt uppdrag, ett för varje nationellt minoritetsspråk.

Källa: Kungliga biblioteket, 2026.

Bibliotekslagen ställer krav på att biblioteken ska ägna särskilt uppmärksamhet åt de nationella minoriteterna. Resursbiblioteken för de nationella minoritetsspråken har stora och breda uppdrag, på knappa budgetar. För att de ska kunna stötta folk- och skolbiblioteken i tillräcklig utsträckning i deras arbete med minoritetsspråken behöver de en långsiktig resursförstärkning.

Svensk biblioteks förening vill att:

- Finansieringen till resursbiblioteken stärks.

Bibliotekens roll för kunskapssamhället

Lärosätesbibliotek

Lärosätesbibliotekens verksamheter utmanas i dagsläget av ökande lokalkostnader, men framför allt kostnader för e-medier och öppen publicering av det som publiceras i låsta tidskrifter. Vägen till ett öppet vetenskapssystem i Sverige hanteras inom Bibsam-konsortiet, som förhandlar avtal och licenser för e-medier och databaser, som lärosätesbiblioteken sedan betalar för. Steg tas mot att forskning finansierad och producerad i Sverige framöver endast ska publiceras öppet, tillgängligt för alla, utan samma kostnader som idag för licenser. Det kan förhoppningsvis sakta in de årliga kostnadsökningarna för e-medier för lärosätesbiblioteken.

Utöver öppen publicering av forskning, är digitalisering viktig för ökad tillgång av medier till forskare, studenter och allmänhet. Digitalisering av det tryckta beståndet har för lärosätesbiblioteken inneburit stora och bestående kostnader, i synnerhet för de stora universitetsbiblioteken.

Sammantaget är tillgängliggörandet av forskning dyrt för lärosätesbiblioteken. Det är kostnader som ökar utan att det finns möjlighet till kompensering genom att ekonomiska resurser tillförs. Det leder till neddragningar i personal och lokaler på lärosätena, vilket drabbar forskare, studenter och hela det vetenskapliga systemet.

800

miljoner kronor per år kostar e-medier och öppen publicering.

Källa: Kungliga biblioteket, 2026.

Sekundära

publiceringsrättigheter innebär att en forskare har rätt att publicera sin artikel öppet och kostnadsfritt, även om den publiceras i en betaltidskrift.

Källa: Svensk biblioteks förening och Wikimedia Sverige, 2025.

Svensk biblioteks förening vill att:

- Regeringen utreder hur övergången till öppen publicering påverkar lärosätenas ekonomi och ökar anslagen i motsvarande grad för att kompensera för kostnaderna.
- Regeringen driver frågan om lagstiftning gällande sekundära publiceringsrättigheter på EU-nivå.

En modern pliktlagstiftning

5-10%

Endast 5-10 % av det tryckta kulturarvet är digitaliserat.

Källa: *Det svenska trycket*, Göteborgs-Posten, 2022.

Den svenska lagstiftningen om pliktexemplar är omodern. Utredningen *Papper, poddar och ... Pliktmateriallagstiftning för ett tryggt källmaterial* (SOU 2021:32) har nu fyra år på nacken, och tappar alltmer i relevans. Pliktlagstiftningen måste moderniseras för att inkludera elektroniska resurser. För att säkra tillgång och bevarande av det skrivna och inspelade kulturarvet, krävs det även mer resurser för digitalisering och långsiktig e-förvaltning för Kungliga biblioteket och relevanta lärosätesbibliotek.

Svensk biblioteksförening vill att:

- Regeringen uppdaterar pliktlagstiftningen så att den blir teknikneutral.
- Regeringen höjer Kungliga bibliotekets anslag för att kunna öka takten på digitaliseringen och satsa på långsiktig e-förvaltning.

Bibliotekens roll i samhället

Artificiell intelligens och medie- och informationskunnighet

100

miljoner per år föreslås gå till folkbiblioteken för arbete med AI för invånarna.

Källa: AI-kommissionens *Färdplan för Sverige, 2025.*

Artificiell intelligens påverkar samtliga bibliotek och deras roll i relation till användarna. Det rör sig bland annat om användning av AI-verktyg och att ha ett källkritiskt förhållningssätt. Biblioteken har mycket att bidra med för att stärka elevers, studenters och övriga befolkningens kunskaper om AI-verktyg och hur de kan användas. En viktig del i det är att kunna värdera informationen som användaren får från till exempel Chat GPT. Att stärka invånarnas medie- och informationskunnighet är därför centralt i bibliotekens arbete med AI. För att kunna göra det på bästa sätt behövs satsningar för att fortbilda bibliotekarier i hela biblioteksväsendet i både AI-verktyg och medie- och informationskunnighet i relation till AI.

Svensk biblioteksforening vill att:

- Regeringen tilldelar det allmänna biblioteksväsendet 100 miljoner kronor per år under fem år för att utveckla arbetet med att stödja användarna i deras användning av AI.
- Regeringen tilldelar det allmänna biblioteksväsendet 10 miljoner per år i fem år för att kunna fortbilda personalen i AI och medie- och informationskunnighet (MIK) i relation till AI.

Bibliotekens samhällsinformationsuppdrag

23 av 148

av statens servicekontor
lades ner 2025.

Källa: Altinget, 2025.

Folkbiblioteken har i uppdrag att stötta besökarna i digitala tjänster, teknik och sökning av samhällsinformation. Användarnas behov av stöd i sina relationer till exempelvis myndigheter och banker har dock ökat i takt med digitaliseringen, och användarnas behov av stöd blir allt mer komplexa.

Biblioteken får på många håll överta myndigheternas roll när invånarna behöver fysiskt stöd i sina myndighetskontakter. Behoven sträcker sig ofta längre än folkbibliotekens samhällsinformationsuppdrag. Här måste myndigheterna, och i relevanta fall företag, ta ett större ansvar för det fysiska stödet invånarna har behov av när de använder sig av digitala tjänster.

Det är i första hand statens ansvar att ge invånarna stöd när de behöver komma i kontakt med myndigheter. Ett sådant stöd kan finnas på folkbiblioteken, men behöver utföras av kvalificerad personal och vara finansierat av staten.

Svensk biblioteksörening vill att:

- Regeringen tar ansvar för att alla invånare ska ha tillgång till adekvat fysiskt stöd vid behov vid myndighetskontakter.
- Stödet ska vara finansierat av statliga medel.

Tillgängliga medier

120 485

registrerade användare
hade Legimus 2025.

Källa: Myndigheten för
tillgängliga medier, 2026.

Personer med funktionsnedsättning är en prioriterad målgrupp enligt bibliotekslagen och är också en viktig målgrupp i det läsfrämjande arbetet. Alla bibliotek inom det allmänna biblioteksväsendet har tidigare kunnat säkra tillgång till tillgängliga medier till personer med funktionsnedsättning som innebär en läsnedsättning via Legimus. Myndigheten för tillgängliga medier har nyligen förändrat processen för att få tillgång till plattformen Legimus, och också vem som får tillgång till vad i tjänsten. Ändringarna drabbar studenter hårt som vid kursstart kan få vänta länge på tillgång till tjänsten och på tillgänglig litteratur. Förändringarna drabbar även vuxenstuderande och tillgången till tillgänglig läsning för allmänheten.

Genom att tillgänglighetsdirektivet nu är svensk lag, ska alla e-böcker från den 1 januari 2027 vid publicering vara tillgängliga för personer med funktionsnedsättning. Detta innebär ett ökat ansvar för förlagen, vilket är positivt. Samtidigt finns risken att tillgänglig litteratur blir svår att få tillgång till via biblioteken, eftersom e-böcker kan finnas på flera olika plattformar. För folkbiblioteken och lärosätesbiblioteken riskerar övergången att bli dyr, då kostnaderna för tillgänglig litteratur flyttar från staten till kommuner och lärosäten.

Svensk biblioteksörening vill att:

- Staten fortsatt tar ansvar för likvärdig tillgång till tillgänglig litteratur.